

همیشه از آن به گوش می‌رسد.

در هر دُگان، یک یا چند استاد شیوکی مشغول به کار بودند. بعضی از این اساتید، شاگردانی نیز داشتند که در حال آموزش دیدن بودند. در وفس با توجه به موروثی بودن این هنر، معمولاً فرزندان مدتی را به عنوان شاگرد در کنار پدر خود می‌گذراندند و بعد از یادگیری کار، به طور مستقل فعالیت می‌نمودند. آن‌ها از همان بچگی در دُگان‌ها رفت و آمد می‌کردند و کمک دست پدر خود بودند؛ به تدریج شیوکی را فرا می‌گرفتند و از سن پایین شروع به این کار می‌نمودند. البته پسران در ابتدا شیوهای بچه‌گانه درست می‌کردند و به تدریج که ماهرتر می‌شدند، اندازه‌های بزرگتر را می‌ساختند.

«حاجی آقا صادقی» از شیوکی‌های وفس که حدود ۶۵ سال به این کار مشغول بوده و هم اکنون نیز از معدود بازماندگان این هنر در وفس است، می‌گوید، از بچگی طریقه شیوکی توسط پدرم را می‌دیدم. از سن ۱۲ سالگی شروع به شیوکی‌کردن و با همتی که داشتم طی ۱۰ روز این کار را یاد گرفتم و از آن زمان تاکنون، به این کار مشغول هستم.

استاد شیوکی معمولاً قسمت‌هایی از کار ساخت شیو را که راحت‌تر بود و به کُند و «مِشت» (mešta) (کوبه) احتیاجی نداشت، شب هنگام و در درون خانه انجام می‌داد. او معمولاً در خانه، شیو را تراش می‌کرد، سپس «نیل» (رنگ آبی) و «کتیر» (katira) (کتیرا) را به تمام سطوح آن می‌مالید و در معرض هوای آزاد می‌گذاشت که تا صبح خشک شود. همچنین، هنگامی که مردان شیوکی و زنان دیوچن در شب‌ها به مهمانی اقوام و همسایگان خود می‌رفتند، در خانه‌ی میزبان نیز قسمتی از کار شیوکی و دیوچنی را انجام می‌دادند. آن‌ها به ویژه در شب‌های زمستان، زیر کرسی و در کنار هم می‌نشستند و علاوه بر خوردن «شوچر» (šawčar) (خوردنی‌های گوناگون مهمانی‌های شبانه مانند: مغزگردو و بادام، نخودچی و کشمش، برگه، باسقت) و صحبت کردن با یکدیگر، «هاموچی»

شیوکی

تخت گیوه را «شیو» (šiva)، عمل ساختن آن را «شیوکی» (šiva-keši) و فرد سازنده آن را «شیوکی» (šiva-keš) می‌گویند. شیوکی که مستلزم نیروی زیاد و مهارت کافی و در واقع یک کار فنی و تخصصی و سنگین است فقط توسط مردان انجام می‌شود.

شیوکی برخلاف دیوچنی، فقط در بعضی محله‌های وفس از جمله «باغچمیران» (bāqčē-mirān)، «رو» (ru)، «داران» (dārān) و... وجود داشت. در این محله‌ها کار اصلی مردان، شیوکی بود و خانواده‌ها زندگی خود را از این طریق می‌گذراندند.

در وفس، کارگاه‌های ساخت شیو را «دُگان» (dokkān) می‌گویند. دُگان‌ها اکثراً در حیاط خانه قرار دارند و بعضی از آن‌ها درب‌شان به طرف کوچه باز می‌شود. نور روشن‌کننده داخلی دُگان، نور خورشید بود و در بعضی موارد از چراغ‌های نفتی نیز استفاده می‌شد. به طور کلی دُگان را اینگونه می‌توان توصیف کرد: معمولاً سقفی کوتاه و گنجایش کمی دارد. سقف و دیواره‌ی آن در اثر دود آتش مورد استفاده در شیوکی، سیاه شده است. بوی نم، دود و پوست گاو (چربی) در درون آن به مشام می‌رسد. یک یا چند «کُند» (konda) (کُنده‌ی چوبی) در میانه‌ی آن در داخل زمین کار گذاشته شده است. تکه‌ای «نیو» (neva) (نمد) یا «گیلیو» (giliva) (کلیم) یا زیرانداز دیگری، پشت کُند بر روی زمین، پهن شده است. در کنار هر کُند، چاله‌ی خیلی کوچکی در زمین ایجاد شده که مقداری خاکستر و زغال و تکه‌های پارچه سوخته در آن به چشم می‌خورد. ابزارآلات مورد نیاز، یا بر روی زیرانداز در کنار کُند قرار گرفته و یا روی دیوار بر میخ‌هایی سوار شده‌اند. این ابزارآلات به دلیل سال‌ها استفاده در یک خانواده، بسیار قدیمی هستند و ظاهر آنها حاکی از تعمیرات چندین باره‌ی آنهاست. دُگان‌ها معمولاً درب چوبی ناموزونی نیز دارند. ویژگی بارز دُگان، صدای بکوب بکوبی است که

در وفس، کارگاه‌های ساخت شیو را «دُگان» (dokkān) می‌گویند. دُگان‌ها اکثراً در حیاط خانه قرار دارند و بعضی از آن‌ها درب‌شان به طرف کوچه باز می‌شود

طرز بافتن رویه گیوه

قسمت سوم
مهدی بهراد

در شماره قبل دومین قسمت از مقاله پژوهشی هنر گیوه‌دوزی از نظران گذشت. از مواد اولیه و ابزار مورد استفاده در ساخت این پای‌پوش سخن گفتیم. در این شماره ادامه بحث راپی می‌گیریم امید است مورد توجه علاقه‌مندان قرار گیرد:

(hāmu-čeni) (گیوه‌دوزی) می‌کردند. مردان در دُگان‌ها، دو شیفت کاری داشتند؛ از صبح زود پس از روشن شدن هوا تا ظهر و دیگری از بعدازظهر تا وقت تاریک شدن هوا. آنها اکثر وقت خود را به صحبت با یکدیگر می‌گذراندند و بیشتر در مورد وقایع رخ داده در روستا و منطقه و خاطراتشان با یکدیگر حرف می‌زدند.

زمان ساخت یک جفت شیو، به کار استاد شیو کیش بستگی داشت. اگر شیو کیش، جوان و فرز و سریع بود در دو روز، سه جفت شیو می‌ساخت ولی اگر کارش متوسط بود روزی یک جفت شیو درست می‌کرد. البته بعضی شیو کیش‌ها، به طرح و رنگ و زیبایی گیوه بسیار اهمیت می‌دادند و به همین دلیل وقت زیادی را صرف کار می‌کردند و در زمان طولانی‌تری یک جفت شیو می‌ساختند، اما در عوض شیوهای تولیدی خود را به قیمت بالاتری می‌فروختند. در هنگام ساخت شیو برای کودکان و نوجوانان، ابتدا کف پای آنان را اندازه می‌کردند و سپس اقدام به ساخت شیو می‌نمودند.

مواد اولیه و ابزار مورد استفاده

در شیو کیشی

در کار شیو کیشی بطور کلی از سه نیروی فشاری، کششی و ضربه‌ای استفاده می‌شود و ابزارهایی که در این صنعت دستی به کار رفته‌اند، در جهت استفاده از این سه نیرو هستند. کلیه‌ی این نیروها از طریق دست‌ها وارد می‌شود و در پاره‌ای از موارد به منظور نگهداری و مقاومت، پاها هم به کار گرفته می‌شوند؛ مثلاً در عمل «دوآل کیشی» (duāl-keši) از پاها نیز استفاده می‌شود.

۱. «شِرکُن» (šerra-kona): پارچه‌های کهنه که اصلی‌ترین ماده در ساخت کف گیوه است را در وفسی، شِرکُن می‌گویند. در وفس تا حدود ۵۰ سال قبل، از پارچه‌های نخی و لباس‌های مندرس «جاو» (jāwa) (کرباس) و متقال درهاموچنی (گیوه‌دوزی) استفاده می‌شد

اما با روی کار آمدن پارچه «لی» (lee) (مانند شلوار لی) استفاده از آن در صنعت هاموچنی وفس باب شد.

پارچه‌های مورد استفاده در شیو کیشی باید حتماً دو شرط داشته باشد: الف) جنس آن نخ پنبه یا کتان باشد ب) باید کهنه و مستعمل باشد تا چسبندگی لازم را داشته باشد. شِرکُن از شهرهای همدان، قم و اراک در حجم زیاد و قیمت پایین خریداری می‌شد. این پارچه‌ها در کنار چشمه‌های وفس، به دقت شسته می‌شد و پس از خشک شدن به قطعات کوچکتری بریده می‌شد و مورد استفاده قرار می‌گرفت.

۲. «پوسدگا» (PU-sda-gā): منظور از پوسدگا، پوست یا چرم گاو است که از آن برای تهیه «دوآل» (duāl) و «دِنَد» (denda) استفاده می‌شود. دوآل، همان تار در بود شیو است. دوآل به شکل نواری بلند به طول دلخواه، عرض ۵ و ضخامت ۲ تا ۳ میلیمتر از پوست گاو برش می‌خورد.

طریقه تهیه دوآل: پوسدگا، یا در خود وفس تهیه می‌شد و یا آن را از شهر همدان خریداری می‌کردند. اگر پوسدگا خشک شده بود، ابتدا آن را در آب می‌گذاشتند تا نرم شود. سپس فرد متخصص که معمولاً او نیز شیو کیش بود، کار برش دادن پوست را انجام می‌داد. افراد متخصص با کمک ابزار آلتی که در اختیار داشتند پوسدگا را به شکل نوارهای چرمی، در طول‌های گوناگون و عرض تقریبی ۱ تا ۳ سانتیمتر برش می‌دادند. بسته به نوع پوسدگا و مهارت فرد، تعداد دوآل متفاوتی در هر مرتبه به دست می‌آمد. به منظور تعیین کیفیت پوست، دوآل تهیه شده را دور کمر می‌انداختند و تا حدی می‌کشیدند، اگر دوآل پاره نمی‌شد نشان دهنده کیفیت بالای پوست بود.

از دِنَد که تکه پوست‌های خشک شده‌ی گاو است به منظور دوام شیو، در دو سر آن استفاده می‌شد تا کار پنج (پنج) و پاشن (پاشنه) را انجام دهد. دِنَد با آب مرطوب شده و با ابزار گَرَن به اندازه دلخواه برش می‌خورد تا با روی هم قرار گرفتن چند دِنَد، پنجه و پاشنه شکل بگیرد. تعداد

خردمند سخن می‌راند برای اینکه چیزی برای گفتن دارد. اما بی‌خرد برای اینکه چیزی گفته باشد سخن می‌گوید.

فن آوری

فواید داخلی

به گفته مدیر این کمپانی، پم گلسومینی، اغلب در تولید کفش، کفی فراموش می‌شود چون به چشم نمی‌آید. اما در حال حاضر بیشتر کمپانی‌ها بدان توجه بیشتری مبذول می‌دارند چون کفی‌ها با پوشنده کفش در تماس مستقیم هستند بنابراین سهم زیادی در راحتی پا و کنترل میزان رطوبت و گرما در کفش دارند.

او می‌گوید: "وقتی در یک کفش از کفی‌های اسفنجی استفاده شود، فرد به محض پوشیدن آن احساس راحتی بسیاری می‌کند و همین اثر آنی، تاثیر بسیاری روی مشتریان دارد و آنها را به مشتریان دائمی تبدیل می‌کند. هم چنین در این روزها توجه بیشتری به سلامت پا می‌شود، مثلا کسانی که دچار بیماری دیابت هستند به دنبال کفش مناسب برای خود می‌گردند. اورتولیت نیز کفی‌هایی مخصوص افراد مبتلا به دیابت به بازار عرضه کرده است که خطر ایجاد زخم در پا را با توزیع یکسان فشار در سرتاسر پا کاهش می‌دهد."

او ادامه می‌دهد: "گاهی اوقات اورتولیت خود را "بهترین راز نهفته" صنعت کفش معرفی می‌کند. البته با حک لوگوی اورتولیت روی کفی‌ها، دیگر همگان از این راز باخبرند!"

انواع متفاوت اورتولیت

علاوه بر کمپانی اوکلی که در بالا ذکر شد، کمپانی‌هایی مانند آسیکس، نایک، آدیداس و توا نیز از این فن آوری استفاده می‌کنند و همین امر گواه اهمیت اورتولیت برای راحتی پا در کفش است. مخصوصا این کفی‌ها در کفش‌های مخصوص دویدن بسیار کاربرد دارند. و تقریبا تمام کفش‌های مخصوص دویدن از این کفی‌ها در کفش‌های خود استفاده می‌کنند.

به گفته مدیر این کمپانی، انواع مختلفی از این کفی‌های اسفنجی وجود دارد. مثلا اورتولیت تنبل که از یک اسفنج ساخته شده از پلی اورتان خالص با مواد ضد میکروب تشکیل

سیلیم و سرِ دوآل صورت می‌پذیرد.
۵. «دِسِه» (desse): همانگونه که بیشتر گفته شد، نخ را در وفسی، دِسِه می‌گویند. در شیوکی‌سی نیز از نخ استفاده می‌شود و آن هم در دو مرحله: الف) به منظور اتصال دوآل به سیلیم در مرحله‌ی دوآل‌کشی از تکه‌ای دِسِه استفاده می‌کنیم. دِسِه به ضخامت پودر زیر قالیبافی و طولی در حدود ۳۵ تا ۴۰ سانتیمتر دارد.

روش بستن دِسِه مابین دوآل و سیلیم: دِسِه را دولا نموده و تاب می‌دهند، بعد قسمت تاب‌خورده دِسِه را از سوراخ سیلیم عبور داده و از آن طرف حدود ۵ تا ۷ سانتیمتر بیرون می‌آورند. استاد شیوکی‌سی، سرِ آزاد دِسِه را از سوراخ قسمت تاخورده، عبور داده و می‌کشد طوری که دِسِه به دو قسمت چهارلا و دولا تقسیم می‌شود. در اینجا شیوکی‌سی، یک سرِ دوآل را با درووش بِلَگ سوراخ نموده و سرِ دِسِه (قسمت دولا) را از آن عبور داده و برای استحکام در موقع کشیدن، اضافه‌ی دِسِه را از وسط قسمت، چهارلا نموده و دوباره در همان سوراخ دوآل، وارد می‌کند. در این مرحله گره‌های محکم بدست می‌آید که با کشیدن هرگز باز نمی‌شود.

دِنَد در پنج، ۳ تا ۴ قطعه و برای پاشن، ۴ تا ۵ قطعه می‌باشد، دِنَد باعث دوام پنج و پاشن می‌شود. شیوکی‌سی برای اتصال دِنَد به شیو، در سطح دِنَد، سوراخ‌هایی ایجاد می‌کند تا در موقع دوآل‌کشی، سرِ دوآل از این سوراخ‌ها عبور کرده و تخت را محکم کند.

۳. «نَافِگَا» (nāfa-gā): نَافِگَا همان ناف گاو است که از آن نیز در شیوکی‌سی استفاده می‌شود. چون ناف‌گَا ظریف‌تر و قشنگ‌تر از پوست‌گَا است، سعی می‌شد در قسمت پنج (پنجه‌ی گیوه) از ناف‌گَا استفاده شود.

۴. «سِیلِیم» (silim): سیلیم در حقیقت همان پوست گاو است که به شدت خشک و سخت شده و باتراشیدن، آن را به شکل سوزن بلندی که در انتهایش نیز سوراخی دارد، در می‌آورند تا در دوآل‌کشی از آن استفاده کنند.

طول سیلیم، ۳۰ تا ۳۵ سانتیمتر، عرض آن ۵ و ضخامتش ۲ تا ۳ میلیمتر می‌باشد. کار سیلیم عبور دادن دوآل از سوراخ‌های «پَسْتَا» (pastā) (دسته‌ی لته گهنه‌ها) می‌باشد که چون نازک و بسیار خشک است این کار به راحتی انجام می‌شود. دوآل‌کشی با بستن ریسمانی به سوراخ